

Vítězslav Nezval (1900 – 1958): Edison (1928)

Struktura zkoušky:

I. Beletristický text:

A. Literární druh a žánr, umělecký směr / tvůrčí skupina, literárněhistorický kontext, údaje o autorovi ve vztahu k dílu;

B. 1. Doba a místo (děje); 2. Hlavní postavy a jejich charakteristika;

3. Námět, témata, hlavní motivy; 4. Zvláštnosti kompozice;

C. Jazykové zvláštnosti a kulturní souvislosti.

Naše životy jsou truchlivé jak pláč
Jednou k večeru šel z herny mladý hráč
venku sněžilo nad monstrancemi barů
vzduch byl vlhký neboť chýlilo se k jaru
avšak noc se chvěla jako prerie
pod údery hvězdné artilerie
které naslouchali u politých stolů
pijáci nad sklenicemi alkoholů
polonahé ženy v šatě z pavích per
melancholické jako v podvečer

Bylo tu však něco těžkého co drtí
smutek stesk a úzkost z života i smrti (...)

Skláněje se s mostu uviděl jsem stín
sebevrahův stín jenž padal do hlubin
bylo tu však něco těžkého co pláče
byl to stín a smutek hazardního hráče
řekl jsem mu probůh pane co jste zač
odvětil mi smutným hlasem nikdo hráč
bylo tu však něco smutného co mlčí
byl to stín jenž jako šibenice trčí
stín jenž padal z mostu; vykřikl jsem ach!
ne vy nejste hráč! ne vy jste sebevrah

Šli jsme ruku v ruce oba zachráněni
šli jsme ruku v ruce v otevřeném snění...

bylo tu však něco těžkého co drtí
smutek stesk a úzkost z života i smrti

Usedl jsem za stůl nad kupy svých knih
pozoruje oknem padající sníh
pozoruje vločky jak své věnce vijí
se svou věčně chimérickou nostalgií
píják nezachytitelných odstínů
píják světél potopených do stínů
píják žen jichž poslouchají sny a hadi
píják žen jež pochovávají své mládí
píják krutých hazardních a krásných žen
píják rozkoše a zkrvavělých pěn

píják všeho krutého co štve a drtí
píják hrůz a smutku z života i smrti

Řekl jsem si zapomeň už na stíny
otvíraje týden staré noviny
kde jsem v pachu novinářské černi tona
uzřel velkou podobiznu Edisona
byl tu jeho nejnovější vynález
seděl v taláru jak středověký kněz
bylo tu však něco krásného co drtí
odvaha a radost z života i smrti (...)

Já jsem býval také v dětství hrdina
já jsem čítal také knihy Darwina
já jsem si hrál vážněj' nežli jiní
s kyselinou solnou v malé školní skříni
s burelem a čpavkem s cívkou rumkorfu
proč jsem chtěl však být též hráčem na harfu
proč jsem miloval však také kolovrátky
proč jsem si však také hrával na pohádky
z nichž mi zbylo něco těžkého co drtí
smutek stesk a úzkost z života i smrti (...)

Vždycky znovu žít a mítí mánií (...)
pocítil jste smutek tak jako já včera
nad poslední stránkou svého románu
jako akrobat jenž přešel po lanu
jako matka která porodila dítě
jako rybář který vytáh plné sítě
jako milenec po sladké rozkoši
jako z bitev krácející zbrojnoši
jako země v poslední den vinobraní
jako hvězda která hasne za svítání
jako člověk náhle ztrativší svůj stín
jako Bůh jenž stvořil růži noc a blín
jako Bůh jenž touží stvořit nová slova
jako Bůh jenž musí tvořit vždycky znova
hněta z svého dechu nové kalichy
snášeje se s vodou oblak na líchy

bylo v tom však něco krásného co drtí

odvaha a radost z života i smrti (...)

Už je zase duše smutná po slavnosti
už jste v pracovně a už tu není hostí
kolik vynálezců udělalo krach
hvězdy nevyšinuly se z věčných drah
pohleďte jak tisíc lidí klidně žije
ne to není práce ani energie
je to dobrodružství jako na moři
uzamykati se v laboratoři
pohleďte jak tisíc lidí klidně žije
ne to není práce to je poezie

Je to úmysl a trochu náhoda
stát se presidentem svého národa
stát se básníkem jenž předhonal vás všechny
stát se skřivánkem jenž ukrad jádro z pecky
býti vždycky šťastným hráčem rulety

být objevitelem sedmé planety (...)

Už zas trhat ve snách bledé lilie
už zas jíti do kavárny Slávie
už zas srkat každodenní černou kávu
už zas míti stesk a nachýlenou hlavu
už zas nespát už zas nemít záruky
už zas pálit vše co přijde do ruky
už zas slyšet tóny tlumeného pláče
už zas mít svůj stín stín hazardního hráče

Naše životy jsou jako noc a den
na shledanou hvězdy ptáci ústa žen
na shledanou smrti pod kvetoucím hlohem
na shledanou sbohem na shledanou sbohem
na shledanou dobrou noc a dobrý den
dobrou noc
sladký sen

II. Nebeletristický text:

- A. Funkční styl, obsah, účel, vztah k prvnímu textu;
- B. Jazykové apod. zvláštnosti.

Historie Mahenova divadla

Budova bývalého Německého městského divadla, ...nyní Mahenova divadla náleží nejen k prvořadým architektonickým památkám v Brně, ale její umělecký, technický a kulturní význam ji navíc včleňuje do evropského kontextu.

Situování divadla na východním okraji městského centra souviselo s rozsáhlou urbanistickou proměnou Brna v druhé polovině 19. století.

Zásadní krok však znamenalo rozhodnutí o elektrifikaci divadla, kterou provedla pařížská Société électrique Edison spolu s vídeňskou komanditní firmou... Brückner, Ross a společníci. Do Brna přijel v roce 1882 Francis Jehl, asistent proslulého vynálezce Thomase Alvy Edisona, který se podílel na jeho pokusech při vytváření vhodného vlákna pro první žárovku, aby v divadle projektoval a instaloval elektrické osvětlení. Pouze pro potřeby divadla byla postavena v Offermannově, nyní Vlhké ulici parní elektrárna. Brněnské divadlo tak získalo pozoruhodný primát: stalo se prvním plně elektricky osvětleným divadlem na evropském kontinentě. Jedna Edisonova žárovka z roku 1882 byla proto umístěna do zdobného měděného pouzdra, uloženého do závěrečného kamene. (Dnes je vystavena ve vitrině u hlavního schodiště.) Sám Edison navštívil Brno v roce 1911.

Oba texty se týkají vztahu mezi technikou a uměním. Druhý je populárně naučný, z publikace o historii brněnského divadla, může být využitý třeba jako informace v turismu. Nezvalův Edison je básnická skladba na pomezí poetismu a surrealismu. poetistická je úspěšná snaha najít v běžném životě velkoměsta estetické kvality, okouzlení možnostmi moderní technické doby (viz zkratkový přehled Edisonova životopisu), inspirace světem médií (stylizované citace novinových titulků). Surrealismus najdeme v hlubších myšlenkových obsazích – básník i vynálezce žijí dobrodružný život mimo pozornost veřejnosti, jsou plni nejistoty, prožívají úzkost a zklamání, ale když se záměr podaří, je to sice velký výkon, ale zažívají ho i jiní (viz řada veršů s anaforou „jako...“). Dynamiku cesty od tíhy života k povznášejícímu pocitu vítězství ztělesňuje obměňovaný refrén. Absence interpunkce (typická pro oba směry) posiluje vědomí uvolněné fantazie.

VÍTĚZSLAV NEZVAL (1900 – 1958): mnohostranný umělec: básník, dramatik, kritik a teoretik literární i výtvarný. Pocházel z rodiny jihomoravského učitele. Stal se jedním ze zakladatelů **poetismu**, a tedy člen *Devětsilu*, poté představitel **surrealismu** (člen *Surrealistické skupiny*), vynikal zpěvnou, vylehčenou poezií plnou působivých, ale obecně srozumitelných obrátů.

Literární událostí byla jeho poetistická sbírka *Pantomima* (v ní cyklus *Abeceda*). Z přelomu 20. a 30. let, a tedy z pomezí poetismu a surrealismu, pochází básnická skladba *Edison*: je koncipována jako paralela mezi životem a dílem slavného amerického vynálezce a autobiograficky pojatého básníka (oba jsou tvůrci, pro něž je každé jejich dílo výsledkem vrcholného, až manického vzepětí uprostřed vcelku lhostejného davu bažícího jen po povrchní zábavě), osou srovnávání obou osobních osudů je obměňovaný refrén *Bylo tu však něco těžkého co drtí / smutek stesk a úzkost z života i smrti*; Edison bývá vydáván společně s podobnými Nezvalovými básněmi (*Podivuhodný kouzelník, Akrobat, Signál času* aj.) ve sbírce *Básně noci*.

Surrealistické jsou Nezvalovy básnické sbírky *Žena v množném čísle, Praha s prsty deště, Absolutní hrobař*; nadčasovou oblibu si vydobily poetické hry o mladé lásce *Milenci z kiosku* a *Manon Lescaut* (ta vznikla za Druhé světové války). Po komunistickém převratu (1948) Nezval napsal díla, jejichž prorežimní ladění skryl do obecně lidského úsilí o zachování světového míru: poema *Zpěv míru*, básnické drama *Dnes ještě zapadá slunce nad Atlantidou*.